

ЗАЛУЧЕННЯ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ ДО ПАРТИСИПАТИВНОГО ВРЯДУВАННЯ

Партисипація має бути наповнена сенсами і працювати задля покращення якості життя – як загалом громади, так і окремих груп населення, у тому числі вразливих.

Що таке вразливість. У широкому розумінні «вразливий» – це той, який легко і швидко піддається зовнішнім подразненням, сприйнятливий, чутливий. Відповідно, вразливість – це здатність зазнавати шкоди чи збитків. Соціальний контекст поняття «вразливість» вказує на те, що воно стосується суспільства, його членів і характеризує незахищеність їхніх соціальних інтересів, а також обмеженість доступу до соціальних і культурних благ. Отже, вразливість – це нездатність людини самостійно долати проблеми і стресові ситуації.

Наприклад, коли людина втрачає роботу, то є кілька варіантів розвитку подій. Якщо людина має хорошу освіту, значний досвід, високі комунікативні навички, то пошук роботи є завданням, котре вдається вирішити достатньо швидко – рівень вразливості такої людини низький. Коли ж власних ресурсів недостатньо (бракує освіти, підтримки рідних, відсутні навички, які необхідні для роботи із прийнятним рівнем заробітної платні), то людина може не вийти з цієї кризової ситуації, застрягти на етапі пошуку, почати вживати алкоголь для відсторонення від проблем. Рівень вразливості такої людини є високим.

Хто вважається вразливими особами/групами осіб в Україні. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 №2671-VIII, вразливі групи населення – це особи/сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників (або соціальні групи, що мають більшу ніж інші ймовірність зазнати негативних впливів соціальних, політичних, екологічних факторів або ризиків дістати хвороби чи ушкодження).

Несприятливими чинниками можуть бути погані умови проживання, хвороби, старість та ін. Отримувати соціальні послуги можуть люди, які мають складні життєві обставини.

Внутрішньо переміщені особи як представники вразливих груп

Внутрішньо переміщена особа (ВПО) — в українському законодавстві — це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання в результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Фактично, внутрішньо переміщені особи — це особи, які підпадають під визначення «вимушені переселенці», але які, покинувши місце свого постійного проживання, залишаються у країні своєї громадянської належності та можуть користуватися її захистом.

До вразливих категорій серед ВПО, зокрема, належать:

- особи з інвалідністю;
- особи віком понад 60 років;
- діти-сироти та позбавлені батьківського піклування;
- особи, які самостійно виховують дитину;
- сім'ї військовослужбовців, які беруть безпосередню участь у бойових діях;
- багатодітні та малозабезпечені сім'ї тощо.

Бар'єри для залучення до партисипативного врядування вразливих груп та їхнє подолання

Безбар'єрність досить довгий час багато хто з нас пов'язував лише з подоланням фізичних перешкод, переважно з облаштуванням пандусів. Насправді ж, це не так, бо безбар'єрність стосується кожного українця, кожної українки.

У під'їзді немає сходинок, а в автобусі – незручні посадкові майданчики – тут не тільки людині з інвалідністю, а й мамі з коляскою важко подолати ці бар'єри. Ситуації, коли людина з інвалідністю не може влаштуватися на роботу через упередження роботодавця; коли випускник університету, щоб влаштуватися на першу роботу, повинен мати 10 років стажу і бути молодшим за 25 років – це теж проблема бар'єрів, вирішення яких є обов'язком держави перед її громадянами. Але й інших бар'єрів довкола нас, на жаль, також багато. Це й коли літня людина змушена простоювати в черзі у Пенсійному фонді, й коли жителі віддалених населених пунктів не можуть оплатити комунальні послуги зі смартфона, коли молода мати не може вийти з декрету, оскільки немає місця в дитсадку. І це лише деякі приклади.

Завдяки ініціативі першої леді України Олени Зеленської прийняття Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні об'єднало представників органів влади, експертного середовища та громадянського суспільства. Цей стратегічний документ визначив нові стандарти доступності та інклюзії, імплементуючи їх у державну політику (<https://reklama.kyivcity.gov.ua/news/69.html>).

Роз'яснімо деякі поняття.

Безбар'єрне середовище – це простір необмежених можливостей, в якому немає місця дискримінації та враховуються інтереси кожного; це загальний підхід до формування та впровадження державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності.

У Конституції України законодавчо закріплені рівні права для всіх. Але рівні права, на жаль, не завжди означають рівні можливості. **Це і є суспільні та громадянські бар'єри.** І хоча часто ми не усвідомлюємо їх і навіть приймаємо за норму, вони впливають на життя всього суспільства.

Про гендерні стереотипи ми почали говорити лише останніми роками. Наприклад, на підприємстві у переважно жіночому колективі вивільнилася посада заступника начальника відділу. Усі думали, що посаду запропонують молодій, але досвідченій і працелюбній жінці, яка рік тому вийшла з декрету, але посаду обійняв чоловік, який не є настільки досвідченим та працелюбним, проте не братиме лікарняних (дитина у жінки часто хворіла).

А ще зарплати чоловіків в Україні майже на 19% вищі, ніж у жінок за даними 2023 року (<https://www.epravda.com.ua/news/2023/09/18/704448/>).

Цифрова безбар'єрність забезпечує доступ до швидкісного інтернету, публічних послуг та публічної цифрової інформації всім суспільним групам, включаючи літніх людей, осіб з інвалідністю, людей, які проживають у сільській місцевості.

Освітня безбар'єрність – якісна освіта незалежно від віку, стану здоров'я та місця проживання; це рівні можливості та вільний доступ до освіти, зокрема освіти протягом життя, а також здобуття іншої професії, підвищення кваліфікації та опанування додаткових компетентностей.

Спираючись на концепцію освіти впродовж життя, цікавим підходом для подолання освітніх бар'єрів є запровадження неформальної освіти для містян стосовно системи управління, розподілу обов'язків та підпорядкування, механізмів залучення до процесу прийняття рішень. Інформація має бути подана в доступній та зрозумілій формі через такі заходи залучення:

- інформаційні та просвітницькі зустрічі в закладах освіти із представниками ОМС та ОГС;
- міські фестивалі громадської участі;
- соціальна реклама (білборди, сітілайти, стенди тощо);
- дні відкритих дверей в органах міської влади;
- онлайн-курси тощо.

Соціальна інтеграція вразливих груп для їхнього залучення до прийняття рішень у місцевій громаді

На жаль, внутрішньо переміщені особи, ветерани, жінки, одинокі матері з дітьми, люди похилого віку обох статей, особи з інвалідністю та інші представники вразливих груп населення у більшості випадків не долучені до процесів прийняття рішень й озвучення власних гострих проблем – як давніших, так і нових, які виникли в результаті війни.

Що потрібно робити, щоб поліпшити ситуацію? З урахуванням швидких змін у світі ми маємо змінювати та удосконалювати інструменти партисипації так, щоб дотримувалася баланс в комунікаціях влади і громади та враховувалися інтереси вразливих груп.

Для того, аби ці інструменти працювали ефективно, необхідна адекватна участь влади, не імітація, а з бажанням досягти мети, тобто залучення іншої сторони до прийняття рішень, а з боку громади – не тільки вплив, а й бажання діалогу.

Ми сьогодні маємо багато форм залучення громадян до партисипативного врядування. Щоб представники та представниці вразливих груп населення могли ними користуватися, потрібно диверсифікувати форми залучення для різних механізмів громадянської участі. Це дасть змогу користувачам вибрати, яким чином їм зручніше долучитися. Зокрема, хтось обере публічний захід, комусь легше прийти на особистий прийом, хтось вважатиме за доцільне надіслати лист, зробити телефонний дзвінок чи вдатися до електронної участі. Така диверсифікація допоможе зняти бар'єри перед залученням окремих суспільних груп, насамперед вразливих, до партисипативних процесів.

Можна також передбачити й конкретні спеціальні заходи для подолання бар'єрів до залучення вразливих груп, наприклад, можливість проведення зустрічей в неробочий час.

Суттєвим видається запровадження практик раннього залучення мешканців до процесу прийняття рішень. Механізмами такого залучення є насамперед інформування, семінари, громадські обговорення тощо.

В Україні запустили сайт «Допомога», на якому можна знайти інформацію про можливості отримання гуманітарної допомоги, перетин кордону та порядок набуття статусу внутрішньо переміщеної особи (<https://zmina.info/news/v-ukrayini-zapustyly-sajt-dlya-dopomogy-lyudyam-z-vrazlyvyh-grup-naselennya/>).

На цьому ресурсі внутрішньо переміщені особи, біженці, пенсіонери та люди з інвалідністю можуть отримати поради щодо роботи, освіти та психологічної підтримки під час війни тощо.

Водночас важливо пам'ятати, що представники та представниці вразливих груп, наприклад, ті, які проживають у сільській місцевості, на території вздовж лінії зіткнення, жінки та чоловіки старшого віку можуть мати обмежений доступ до онлайн-ресурсів і потребують додаткової підтримки для створення рівних умов доступу. Зокрема, можливості публічного доступу до інтернету або наявності альтернативних можливостей участі.

Довідкова інформація.

Зміни в кількісному та якісному складі населення України через війну. Повномасштабна агресія проти нашої держави зумовила значну кількість проблем і викликів, з якими місцеві громади раніше не стикалися. Насамперед, це стосується життя і здоров'я тих людей, які проживають у громадах, та тих, хто був вимушений кинути рідні домівки й тимчасово чи на постійній основі переселитися до громад, що їх прийняли (<https://ants.org.ua/koordinacijna-rada-yak-platforma-dlya-uchasti-vrazlivih-grup-naselennya/>).

У 2023 році в Україні народилося 187 387 дітей, повідомляє «Опендатабот» з посиланням на дані Міністерства юстиції. Порівняно із 2022 роком, коли народилося 206 032 малюків, народжуваність знизилася на 9%. Загалом у перший рік вторгнення кількість новонароджених різко скоротилася – на 25%. Для порівняння, у період із 2010 по 2013 роки в Україні щорічно народжувалося близько 500 000 дітей. Крім високої смертності населення, на падіння народжуваності впливає й відтік людей через війну.

Станом на середину листопада 2023 р. в Україні налічується 4,9 млн внутрішньо переміщених осіб, 3,6 млн з них стали переселенцями після 24 лютого 2022 року (<https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3785762-v-ukraini-nalicuetsa-49-miljona-vnutrisnih-pereselenciv-veresuk.html>).

Статус тимчасового захисту у країнах ЄС на кінець жовтня 2023 року мали 4 млн 238,01 тис. українських громадян. Більшість з них — жінки репродуктивного віку та діти (https://gazeta.ua/articles/life/_kilkist-ukrayinskih-bizhenciv-v-krayinah-evropi-zrostaye/1164938).

Масштабне переміщення, особливо за межі України, посилює наявні демографічні проблеми, пов'язані зі зменшенням кількості кваліфікованої робочої сили в Україні. Через війну в нашій країні збільшується кількість домогосподарств, очолюваних жінками, зростає частка домогосподарств з одним годувальником, а також збільшується кількість домогосподарств з людьми з інвалідністю (<https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/undp-ua-hia-ukr-2.pdf>).

Зараз Україна має стару статевовікову структуру, бо кількість молоді в місцевих громадах, особливо невеликих населених пунктів, меншає (<https://zaboro-na.com/chy-spravdi-ukrayinu-chekaye-demografichna-kryza/>).

Створення матеріалу стало можливим завдяки щирій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). ВБО «Інститут місцевого розвитку» реалізує проєкт «Громада – влада: діалог, довіра, дія» за підтримки проєкту USAID «Демократичне врядування у Східній Україні».